

Pravoo-handreikingen begrijpend lezen

Luc Koning

Conceptversie
Versie juni 2024

Nr. 1 naar zelfstandig lezen

In dit nummer:

<i>Inleiding serie handreikingen</i>	1
<i>Waar gaat het eigenlijk om?</i>	2
<i>Opzet basisles</i>	2
<i>Verantwoording basisles</i>	3
<i>Vier basislessen</i>	4
<i>De basislessen in Leeshelden</i>	5
	6

- **We leren voor het leven en niet voor de school (Seneca)**

Inleiding serie handreikingen

Naar aanleiding van de recente Pirls- en Pisa-onderzoeken zijn er veel reacties gekomen in de vorm van: -de 10 tips voor, -de zeven pijlers, leestafels, boeken en artikelen, waaiers en recentelijk het rondetafelgesprek in de Tweede Kamer. Ik mis in veel van die reacties toch het belang van een samenhangende didactiek. Op basis van die al die reacties komen er didactische handreikingen. Veel opmerkingen die de laatste tijd zijn gedaan zijn losstaand en niet in een lesaanpak (met variaties) opgenomen. Een serie handreikingen kan een bijdrage leveren aan het optimaliseren van de didactiek.

Handreiking 1: Naar zelfstandig lezen. De voorbeeldlessen van het nieuwe begrijpend lezen die ik nu heb gezien, o.a. van de Alan Turingschool zijn lessen begrijpend lezen in het kader van kennisontwikkeling die een erg -aan-de-hand-van-de-leerkracht-karakter hebben. Volgens mij leidt dat tot een schoolse vaardigheid in de

vorm van lesjeskennis en een lesjesattitude. Volgens mij (en Seneca) leren we niet voor de school, maar voor het leven. We moeten de kinderen leren hoe ze een tekst aan moeten pakken als het geen schools zaakvakkenles is, maar gaat om redzaamheid. Er is daarvoor een didactisch model ontwikkeld om aan te vullen aan wat u nu doet op het gebied van het begrijpend lezen en dat kinderen redzaam maakt buiten de sfeer van een les op school.

Handreiking 2: Visualiseren. Er is evidentie dat visualiseren een bijdrage kan leveren aan het tekstbegrip. In de vorm van enkele voorbeelden en de wetenschappelijke basis is dat in deze handreiking uitgewerkt.

Handreiking 3: De orthodidactiek van het begrijpend lezen. Er is nog weinig orthodidactiek beschikbaar ten dienste van kinderen met problemen bij het ontwikkelen van tekstbegrip.

Handreiking 4: Belevend lezen. In de huidige discussies wordt er veel te weinig uitgewerkte aandacht be-

steed aan het belevend lezen. Wetenschappelijk is daar al wel wat over bekend, maar het is nog nauwelijks didactisch uitgewerkt. Veelal gaat het nog over het begrijpend lezen van fictieve teksten. Belevend lezen komt vaak wel aan de orde bij het (vrij) lezen van boeken en bij het leesplezier, maar het is niet didactisch uitgewerkt, terwijl het net zo belangrijk is als het kennis vergarend lezen.

Handreiking 5: Leesmotivatie. In deze handreiking gaat het over het belang van leesmotivatie en leesplezier en de matige invloed daarvan op de leesprestaties. Ook wordt in de huidige discussie de kracht van het voorstellend lezen voor de ontwikkeling van het leesplezier. Er zijn meer invalshoeken dan voorlezen, vrij lezen en projecten met de bibliotheek.

Handreiking 6: Lezen en kennis. Er is veel terechte aandacht voor de rol van de kennis bij het lezen, maar er zijn ook veel misverstanden over die rol. Vooral over het begrip -kennis- zijn veel misverstanden.

Waar gaat het uiteindelijk om?

Binnen de schoolsituatie ontvangen de kinderen les. Ze leren hoe ze uit een methode voor begrijpend lezen een les moeten maken en/of ze leren de vaardigheden met betrekking tot het begrijpend lezen toe te passen bij de zaakvakken. Vaak is daarbij de leerkracht sturend en leidend bezig. Dat heeft ook te ma-

ken met de visie dat expliciete directe instructie ook bij het begrijpend lezen belangrijk is. Dat betekent dat die lessen vaak een sterk -aan-de-hand-van-de-leerkrachtkarakter hebben. Dat is bij het beginnend leren op dit gebied nog begrijpelijk, maar het is niet het doel van het leren. We leren immers niet

voor de school, maar voor het leven. De huidige begeleiding op school kan leiden tot een schoolse vaardigheid waar je weinig mee kunt buiten die lessfeer. Uiteindelijk gaat het erom dat kinderen, als ze met een tekst in aanraking komen, die tekst zelfstandig kunnen verwerken.

Als kinderen met een tekst in aanraking komen doen ze iets. Ze weten wat ze moeten doen:

1. die tekst rustig lezen
2. aangeven wat hen opgevallen is in die tekst
3. aangeven welke vragen ze hebben
4. aangeven wat ze geleerd of beleefd hebben.

Om kinderen zover te brengen is er een curriculum nodig op weg naar zelfstandig lezen.

Naar zelfstandig lezen

De bovenstaande competenties moeten de kinderen zelfstandig en zonder formulier of spiekaartje uit kunnen voeren. Het is aan te bevelen dat dat eind groep 7 is bereikt en kinderen in groep 8 daar nog

flink ervaring mee op kunnen doen.

Deze handreiking heeft als titel: **Naar zelfstandig lezen**. Dat betekent dat er een opbouw nodig is om tot deze attitude te komen. Kinderen hoeven het niet

in een keer te kunnen. Het wordt geleidelijk aangeleerd.

Dat gebeurt aan de hand van de basiskaart

Opbouw van deze handreiking:

1. De uitleg van de basiskaart
2. De opbouw naar het zelfstandig lezen.
3. De didactiek van de kaart

De uitleg van de basiskaart

Voor het aanleren van een basisattitude in de vorm van een houding dat kinderen weten wat ze kunnen doen als ze met een tekst worden geconfronteerd is er een curriculum nodig. In de curriculum staat een basiskaart centraal die de

kinderen kan helpen. Geleidelijk moet die kaart geïnternaliseerd worden in het kind. Het kind moet het in groep 8 uit het hoofd kunnen. Het moet iets eigens worden van het kind. Die basiskaart is aangegeven op p. 3 en wordt in A4-

grootte weergegeven in bijlage 1. Zie voor de basiskaart fig. 1.

Op pagina 3 en verder wordt eerst de basiskaart uitgelegd en daarna volgt de didactiek van de kaart.

Fig. 1
Basiskaart naar zelfstandig lezen

Naar zelfstandig lezen © Pravoo Daarle

Tekst:

Lees de titel

Lees de tekst rustig

Bepaal de soort tekst

Een verhalende tekst over	Een tekst met informatie over:	Een andere tekst
---------------------------	--------------------------------	------------------

Wat zijn onbekende woorden en wat weet je nog niet?

Deze les is er aandacht voor:

Samenvatting maken Terugvertellen Bepalen hoofdpersoon, Verwijswoorden De opbouw van de tekst Visualiseren en lezen tussen de regels door Luisteren naar de leerkracht die het denken voor doet Precies lezen (close reading) van zinnen, een deel van de tekst Kennisportfolio bijhouden Ook:

A. Wat valt op?
B. Welke vragen heb ik?
C. Wat heb ik geleerd of beleefd?

Dit wil ik nog schrijven:

Naar zelfstandig lezen © Pravoo Daarle

Bepaal of er voor-kennis vooraf wordt aangeboden en zo ja, welke?

1 Tekst:

2

Lees de titel 3

Lees de tekst rustig 4

Bepaal de soort tekst

Een verhalende tekst over	Een tekst met informatie over:	Een andere tekst
---------------------------	--------------------------------	------------------

5

De uitleg van de kaart

Bij punt 1 wordt de titel van de tekst ingevuld. Dat kan een losse tekst zijn, maar ook een tekst uit een methode of een tekst uit een zaakvakkenmethode als u het begrijpend lezen thematisch of gekoppeld aan een de zaakvakken uitvoert.

Het kan ook een kaartnummer zijn uit Leeshelden of een volgnummer

Bij punt 2 kan eventueel een volgbladnummer of een ander nummer

worden weergegeven. Tijdens het onderzoek wordt daarin de kindcode genoteerd. Die code krijgt u van Pravoo.

Bij punt 3 kan het kind aangeven wat het verwacht als het de titel heeft gelezen. Waar zou het over kunnen gaan?

Bij punt 4 worden de kinderen aangespoord de tekst vooral rustig te lezen. Dat wil zeggen in een rustig tempo,

Bij punt 5 moet een kind aangegeven of het een verhalende tekst is of een tekst met informatie of eventueel een ander type tekst.

Het is de bedoeling dat in een vakje ook kort de inhoud wordt weergegeven. Dat is eigenlijk al een vorm van (leren) een samenvatting te maken. Het kind mag de tekst ook een tweede keer lezen. Het lezen door het kind kan afgewisseld worden door het voorlezen door de leerkracht.

Wat zijn onbekende woorden en wat weet je nog niet?	6
Deze les is er aandacht voor:	☐ Samenvatting maken ☐ Terugvertellen ☐ Bepalen hoofdpersoon, ☐ Verwijswoorden ☐ De opbouw van de tekst ☐ Visualiseren en lezen tussen de regels door ☐ Luisteren naar de leerkracht die het denken voordoet ☐ Precies lezen (close reading) van zinnen, een deel van de tekst ☐ Kennisportfolio bijhouden ☐ Ook:
A. Wat valt op?	8
B. Welke vragen heb ik?	
C. Wat heb ik geleerd of beleefd?	
Dit wil ik nog schrijven:	9

Bij punt 6 kan nog de betekenis van enkele onbekende woorden ingevuld worden of een kennisaspect kort worden toegelicht. Daarvoor kan ook het kennisportfolio worden gebruikt. Zie pagina 5 over het kennisportfolio. **Bij punt 7** kan worden aangegeven welke didactische activiteiten u in de les aan de orde wilt laten komen. Die didactische activiteiten zijn toegelicht in bijlage 5. Het gaat dan om specifieke doeken of technieken i.v.m. het begrijpend lezen. U kunt de aangege-

ven activiteiten achtereenvolgend afwerken, maar u kunt u ook activiteiten kiezen op basis van de ervaringen met de groep, nl. de vraag wat ze nodig hebben. Kies maar 1 of maximaal 2 activiteiten/doelen om het voor de kinderen overzichtelijk te houden. Zie voor een toelichting bijlage 8.

Bij punt 8 gaat het om de essentie van het zelfstandig lezen. Het is aan te bevelen kinderen zo te begeleiden dat ze, als ze een tekst gaan lezen, ze zonde

der enige hulp in staat zijn van die tekst aan te geven wat hen opvalt welke vragen ze hebben en wat ze geleerd of beleefd hebben. Het opdoen van ervaringen en het aanleren van deze werkwijze start in groep 6 en heeft een opbouw tot en met groep 8.

Tenslotte kunnen de kinderen bij **punt 9** aangeven wat ze nog willen schrijven over de tekst of de samenwerking daarvan.

Waar moet het naartoe?

Bij de competentie van het zelfstandig lezen, gaat het om het zelfstandig beantwoorden van drie vragen:

Wat valt op?

Het beantwoorden van de vraag wat er in de tekst opvalt, heeft als doel de kinderen aan te sporen verder te denken dan de tekst zelf en ze aan te sporen na te denken over of er iets opvallends is in de tekst. Bij het lezen zullen ze die vraag op den duur ook in hun achterhoofd hebben. Dat opvallende kan te maken hebben met iets dat ze raar vinden, iets dat ze niet verwacht hadden, iets nieuws, iets dat ze nog niet wisten, iets dat niet klopt, iets dat niet kan of iets dat niet waar is. Het kan ook om een onverwachte afloop zijn. Kinderen moeten dus reflecteren op de tekst.

Als u aan de kinderen vraagt wat er opvalt zullen er zeker kinderen zijn

die reageren. De kinderen die niet reageren kunnen van de kinderen die reageren leren waar je naar zou kunnen kijken. U kunt ook vragen stellen om de kinderen op een spoor te zetten: vinden jullie het niet opvallend dat Of vinden jullie het niet raar dat.....

Welke vragen heb ik?

Door kinderen aan te sporen vragen te bedenken worden kinderen aangespoord na te denken en ook om niet apathisch om te gaan met de inhoud van een tekst en vragen maar te laten liggen. 'Boeiend' zeggen sommige kinderen om hun desinteresse aan te geven. In de loop van de jaren kunnen de aansporingen vragen te stellen kinderen te helpen om door te blijven denken over een tekst. Heel belangrijk is het hierbij om aan te geven aan wie de vraag dan gesteld zou kunnen worden of wie/wat zou kunnen helpen de vraag

te beantwoorden. Antwoorden op de vragen kunnen genoteerd worden in het kennisportfolio. Zie daarover pagina 5

Wat heb ik geleerd of beleefd?

Bij het lezen is er ook sprake van een opbrengst. Dan kan een kennis- of inzichtaspect zijn of een ervaring of beleving. Bij kennis gaat het er eigenlijk om of het kind aan kan geven wat er eerder nog niet wist en nu wel. Bij beleven gaat het erom aan te geven wat er gebeurde bij het lezen van een verhaal, namelijk of het spannend was, ontroerend, herkenbaar, grappig, blij met dat het goed afgelopen is, enz.

Op den duur zullen deze drie items het kind ook sturen bij het lezen omdat het vooraf weet wat er gevraagd wordt en daaraan denkt tijdens het lezen.

Het kennisportfolio

De laatste 10 jaren heeft er een migratie plaatsgevonden van het op leesstrategieën gerichte leesonderwijs naar leesbegripsonderwijs ten dienste van de kennis- en inzichtontwikkeling. Kennis is het mode-woord, maar blijkt in de praktijk een onhanteerbaar begrip te zijn omdat het te groot is, te omvangrijk. Je moet vast kunnen stellen om welke kennis het gaat. Het resultaat van het op kennisgericht leesonderwijs kan ook leiden tot uitwassen ten aanzien van wat men de kinderen aanleert en wat men als belangrijk heeft verzonnen om de kinderen aan te leren. In handreiking 6 zal dat aan de orde worden gesteld.

Bovendien heeft men bij het kennisdenken uit het oog verloren dat er ook veel wordt vergeten. Wie weet nog welke landen een rol speelde in het rampjaar 1972 en welke rol van Oldenbarnevelt in de geschiedenis heeft gespeeld, of wat de rol van koning Willem I is geweest in de overgang van huisnijverheid naar industrie. Kennisgericht (lees)onderwijs is pas zinvol als er canons beschikbaar zijn en men een visie heeft over wat de functie is van de kennis die men aan wil leren.

Bij het zelfstandig leren wordt ook kennis vergaard en als het om functionele kennis gaat (er is een visie waarom kinderen dat zouden moeten onthouden)

dan is een kennisportfolio onmisbaar.

Een kennisportfolio bevat een schriftelijke neerslag van alles op wereldoriëntatiegebied wat belangrijk is om te onthouden. Het liefst dus op papier in een verzameling bladzijden of een speciaal schrift/notitieboekje. Daarop wordt een datum aangegeven en daarachter wat onthouden moet worden.

Het kind bouwt zo een basiskennisbestand op dat ok herlezen en aangevuld kan worden en daardoor beter onthouden kan worden. Het kind kan ook aan de ouders laten zien wat het geleerd heeft of weet.

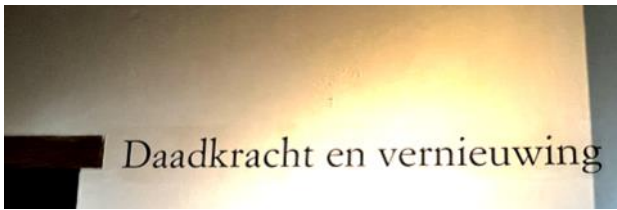
Het curriculum Naar zelfstandig lezen

Zelfstandig lezen zal niet voor alle kinderen even makkelijk zijn. Daarom moet het rustig aangeleerd worden. Daarbij kunt u gewoon uw huidige manier van bevorderen van tekstbegrip blijven houden en combineren met de leer-gang Naar zelfstandig lezen. In het overzicht is te zien dat de leerkracht in groep 6 de basiskaart hanteert, in groep 7 de verkorte kaart (bijlage 2) en de lege kaart (bijlage 3) in groep 8 alleen de lege kaart. Er wordt in groep 6 met het leren lezen zelfstandig te lezen begonnen omdat dan de meeste kinderen de basisvaardigheid voor het technisch lezen beheersen

Groep 6	E6 naar M7	M7 naar E7	Groep 8
-Awareness-les -20 lessen leren werken met de Basiskaart (dus om de week) met bijlage 1 --digitale vragenlijst kinderen/leerkrachten	-Awareness-les -10 lessen werken met de verkorte kaart met bijlage 2	-Awareness-les -10 lessen werken met het lege blad van bijlage 3 -vragenlijst	-Awareness-les -20 lessen werken met het lege blad van bijlage 3 -digitale vragenlijst kinderen/leerkrachten
Bij iedere les wordt het lesblad ingevuld (bijlage 4)			

en omdat er in groep 6 een omslag plaatsvindt van leren lezen naar lezen om te leren. Het gaat in het curriculum om 60 lezen, 20 in groep 6, 20 in groep 7 en 20 in groep 8 volgens de opbouw

die bovenstaand is weergegeven. Het wordt dus niet in een keer ingevoerd, maar geleidelijk vanaf groep 6 (met een nulmeting eind groep 5)

Gezien in kasteel Doorwerth

Wat vraagt het van de leerkracht?

Om het zelfstandig lezen in te voeren wordt er van de leerkracht het volgende gevraagd:

Overtuiging
Daadkracht

Daarmee kan vernieuwing tot stand komen. Overtuiging wil zeggen dat de leerkracht ervan overtuigd moet zijn dat zelfstandig kunnen lezen een belangrijke vaardigheid is die een kind zou moeten beheersen en dat de

school bij dat zelfstandig leren lezen een taak heeft. Daadkracht wil zeggen dat de leerkracht gedisciplineerd het zelfstandig leren lezen uit dient te voeren. Veel schoolontwikkelingsprojecten doven na verloop van tijd uit en veel interventies worden niet uitgevoerd zoals bedoeld. Pas als de leerkracht overtuigd is en daadkrachtig is kan de vernieuwing tot stand komen.

Het invoeren van het zelfstandig lezen bete-

kent geen grote omslag van werken in de school en vraagt, uitgezonderd tijdens het onderzoeksproject gedurende 1 schooljaar per groep enige administratie zoals weergegeven in het onderzoeksdesign op p. 14. het wordt geleidelijk ingevoerd vanaf groep 6 (met een nulmeting in groep 5) en loopt door tot en met groep 8.

Voor iedere les vult de leerkracht een eenvoudig lesblad in. Zie bijlage 4.

Vanaf groep 6: 20 lessen per jaar met de leesstof die u nu ook gebruikt.

De didactiek

Bij het aanleren van het zelfstandig lezen worden de volgende didactische uitgangspunten gehanteerd:

- 1. Awareness van het einddoel
- 2. Directe instructie van de delen van de basiskaart
- 3. Modeling
- 4. Leren van elkaar
- 5. Geleidelijke internalisering van de basiskaart die daarmee een basisattitude wordt
- 6. Aansluiting bij de eigen teksten en thema's van de school
- 7. Het werken met aanvullende tekstverwerkingsactiviteiten.

1. De Awareness-les

Ieder blok van het curriculum begint met een awareness-les. Het doel van die les is kinderen bewust te maken van

wat de bedoeling is van het zelfstandig lezen, U gaat dan als volgt te werk.

Neem een tekst en laat die door de kinderen lezen.

Vraag na het lezen aan de groep: wat kun je met deze tekst doen?

Bespreek de reacties van de kinderen en leer de kinderen dat er drie belangrijke dingen zijn die je met een tekst kunt doen (de tekstverwerkingsactiviteiten), namelijk:

-Je moet aan kunnen geven wat opvalt in de tekst

-je moet vragen kunnen stellen

-je moet aan kunnen geven wat je geleerd of beleefd hebt.

Bespreek dat ook ten aanzien van de tekst die zijn is.

Leg de kinderen uit dat

ze de komende tijd aan die drie 'dingen' gaan werken en dat ze leren om dat te doen.

Pas bij de volgende les gaat u te werk aan de hand van de basiskaart zoals uitgelegd op pagina en aanwezig in bijlage 1.

2. Directe instructie

Nu gaat het erom dat u de kinderen leert om met de basiskaart te werken. Bespreek aan de hand van een door u gekozen tekst de 9 onderdelen van de kaart.

Geef zo concreet mogelijk aan wat er bij ieder onderdeel gedaan moet worden. En dat doet u daarna ook gedurende de 18 keer die nog volgen. Plan vooraf in uw agenda die 18 lessen zodat u het niet vergeet. Vul ook steeds het lesblad voor de leerkracht

7 didactische basisprincipes

3

basistekstverwerkingsactiviteiten:

1. **Bepalen wat er opvalt**
2. **Vragen kunnen stellen**
3. **Aan kunnen geven wat je geleerd en/of beleefd hebt.**

(bijlage 4) in en laat eventueel belangrijke te onthouden informatie of belevingen in het kennisportfolio noteren.

In groep 7 is het de bedoeling om met de vereenvoudigde kaart (bijlage xx) te werken. Ook dan begint u met de awareness-les en dan volgen 9 lessen aan de hand van het beknopte formulier.

In de tweede helft van groep 7 begint u met een awareness-les en legt u de kinderen uit dat ze nu die drie aangeleerde activiteiten (wat valt op, vragen stellen en wat heb je geleerd of beleefd) moeten onthouden en met bij iedere tekst moeten uitvoeren.

De werken dan met het lege blad van bijlage xxx.

In groep 8 wordt er ook weer begonnen met een awareness-les (even herinneren aan wat de bedoeling is, namelijk het zelfstandig toepassen van de drie tekstactiviteiten) en die uitvoeren op een leeg blad.

In groep 8 is het de bedoeling dat u de kinderen niet meer herinnert aan die drie basisactiviteiten met de tekst. Ze krijgen een tekst en het lege blad van bijlage xx. Pas bij de nabespreking kijkt u of de kinderen de drie basiswerkzaamheden met de tekst hebben uitgevoerd en bespreekt u de uitkomsten daarvan.

3. Modellen

Modellen is het hardop denkend voordoen van de leerkracht hoe je bij en na het lezen nadenkt over de 3 basisvaardigheden. U leest een tekst en dan zegt u hardop: "Het valt mij op dat ...,

want ...". Ook laat u zien dat u nadenkt over de vragen en wat u geleerd of beleefd hebt.

4. Leren van elkaar

Belangrijk in de lessen gewoon uitlegt wat er moet gebeuren en instructie geeft over wat de bedoeling is. Kinderen op deze leeftijd kunnen echter ook wel van elkaar leren en kinderen zullen merken dat er verschillen zijn in wat er opvalt, welke vragen te stellen zijn en wat er geleerd of beleefd is. Wijs de kinderen op elkaars tekstverwerkingen.

5. Geleidelijke internalisering

Je kunt van kinderen niet verwachten dat ze in een keer een basishouding hebben met betrekking tot de drie mogelijke tekstverwerkingsactiviteiten en dat dan ook zelfstandig kunnen doen. Daarom is een geleidelijke opbouw belangrijk. Die basishouding moeten de kinderen zich eigen maken en dat moet op den duur een automatisme worden.

Daarom is er ook gekozen voor een opbouw die start vanaf het werken met de volledige kaart, via het vereenvoudigde blad naar het helemaal uit het hoofd uitvoeren van de tekstverwerkingsactiviteiten.

6. Aansluiting bij de eigen teksten en thema's

Het kenmerkende van het project Naar zelfstandig lezen is dat u het mag doen met de gewone teksten die in uw methode worden gebruikt, maar het kan ook met teksten uit de zaakvakken. Op die manier is het zelfstandig lezen een

aanvulling op wat u nu al doet.

7. Het werken met aanvullende tekstverwerkingsactiviteiten

Bij stap 7 van de basiskaart staan aanvullende doelstellingen, vaardigheden en technieken weerweergegeven die u met de tekst uit kunt voeren. Die mogelijkheden zijn aangegeven omdat sommige scholen niet met een methode werken voor begrijpen lezen, maar doelstellingen en vaardigheden van het verwerven van tekstbegrip koppelen aan hun methode voor wereldoriëntatie. Dan is het belangrijk om meer dan de drie tekstverwerkingsactiviteiten uit die project. U kunt dan kiezen welke van de aangegeven mogelijkheden u ook nog uit wilt voeren in deze les. De daar aangegeven activiteiten staan uitgewerkt in bijlage xxx. En kunnen behulpzaam zijn om tot de drie tekstverwerkingsactiviteiten te komen. Bezigt zijn met het maken van een samenvatting kan helpen om aan te geven wat opvalt en om te bepalen welke vragen er nog zijn. De hoofdgedachte van de tekst kan behulpzaam zijn om te bepalen wat je wilt onthouden van de teksten. U bent echter vrij in kiezen van die aanvullen tekstverwerkingsactiviteiten. Soms zal het werken aan die basistekstverwerkingsactiviteiten al voldoende zijn voor de les.

Zorg voor een 50-50% verdeling tussen fictieve verhalende teksten en non-fictieve informatieve teksten.

Samenvatting

Samenvatting

In het voorafgaande is het zelfstandig leren werken met teksten weergegeven. Het invoeren van deze manier van werken kan alleen als het ook wetenschappelijk wordt gevolgd omdat dan de ontwikkeling van kinderen vastgesteld kan worden en er ook op tijd aanpassingen uitgevoerd kunnen worden.

Zie hiervoor pagina 14-16.

Bijlagen

kindcode

Tekst:

Lees de titel

Ik denk dat het gaat over:

Lees de tekst rustig

Bepaal de soort tekst

Een verhalende tekst over

Een tekst met informatie over:

Een andere tekst

Wat zijn onbekende woorden en wat weet je nog niet?

Deze les is er aandacht voor:

- Samenvatting maken
- Terugvertellen
- Bepalen hoofdpersoon,
- Verwijswoorden
- De opbouw van de tekst
- Visualiseren en lezen tussen de regels door
- Luisteren naar de leerkracht die het denken voordoet
- Precies lezen (close reading) van zinnen, een deel van de tekst
- Kennisportfolio bijhouden
- Ook:

A. Wat valt op?

B. Welke vragen heb ik?

C. Wat heb ik geleerd of beleefd?

Dit wil ik nog schrijven:

Ga eventueel op de achterkant verder.

Titel van de tekst:

kindcode

Wat is mij opgevallen?:

Welke vragen kan ik stellen?:

Wat heb ik beleefd of geleerd?:

Ga eventueel op de achterkant verder.

Naam leerkracht:

volgblad nr.

Groep:

Les gegeven op (datum):

Geactiveerde/aangeboden kennisaspect

Gebruikte tekst:

Observaties: wat ging goed, wat was moeilijk voor de kinderen, wat vonden kinderen opvallend*, welke vragen hadden ze* en wat hebben ze geleerd/beleefd. *Noteer dit in algemene zin, de bladen van de kinderen worden immers bewaard en geanalyseerd.

Wat doet u de volgende keer anders?

Naam leerkracht:

volgblad nr.

Groep:

Les gegeven op (datum):

Geactiveerde/aangeboden kennisaspect

Gebruikte tekst:

Observaties: wat ging goed, wat was moeilijk voor de kinderen, wat vonden kinderen opvallend*, welke vragen hadden ze* en wat hebben ze geleerd/beleefd. *Noteer dit in algemene zin, de bladen van de kinderen worden immers bewaard en geanalyseerd.

Wat doet u de volgende keer anders?

Naam leerkracht:

volgblad nr.

Groep:

Les gegeven op (datum):

Geactiveerde/aangeboden kennisaspect

Gebruikte tekst:

Observaties: wat ging goed, wat was moeilijk voor de kinderen, wat vonden kinderen opvallend*, welke vragen hadden ze* en wat hebben ze geleerd/beleefd. *Noteer dit in algemene zin, de bladen van de kinderen worden immers bewaard en geanalyseerd.

Wat doet u de volgende keer anders?

Toestemmingsbrief
voor de ouders
van:

Naam kind

Wordt weggeknippt als het naar Pravoo gaat.

Kindcode (ingevuld door de leerkracht):

Geachte ouder(s) verzorger(s) van :

Zoals u weet, is er heel veel te doen over de prestaties van de kinderen bij het lezen. Volgens de laatste berichten doen de kinderen het minder goed dan de vorige jaren.

Op onze school doen we ons best om uw kind zo goed mogelijk te leren lezen. Een van de dingen wij belangrijk vinden is dat de kinderen dat niet alleen aan onze hand kunnen, maar het ook zelfstandig kunnen. Je moet ook goed buiten de school een tekst kunnen lezen en begrijpen.

Daarom beginnen we volgens jaar in groep 6 met het project *Naar zelfstandig lezen*. Daarin leren we kinderen geleidelijk om wat ze op school leren ook helemaal zelfstandig te kunnen doen.

Uiteindelijk gaat het erom dat wat je op school leert ook buiten school kunt.

Het project wordt begeleid door drs. Luc Koning van het Pravoo-instituut <https://www.pravoo.com/> die al meer onderzoek gedaan heeft op het gebied van de leesontwikkeling van de kinderen. De kinderen worden begeleid en gevolgd in groep 6, 7 en 8.

Om de schoolontwikkeling verantwoord te kunnen uitvoeren, moeten de prestaties van de kinderen gevolgd worden. Daarbij gaat het om toets begrijpend lezen, de toets Naar zelfstandig lezen en een vragenlijst.

Wij verzoeken u om toestemming te verlenen om de toetsgegevens van uw kind te mogen gebruiken. Op die manier kunnen we in de gaten houden hoe kinderen zich ontwikkelen en kunnen we, indien nodig ook op tijd ingrijpen. Voor het project is dat heel belangrijk. De scores van de kinderen worden niet op naam verzameld maar op nummer. Dat betekent dat we daarmee voldoen aan de privacy-wetgeving. We houden u natuurlijk op de hoogte van het verloop van het project.

In gevuld op: datum:..... te (plaatsnaam).....

Ouder(s)/verzorger(s) van het bovenstaande leerling geven

Wel (vul het rondje dat van toepassing is)

geen (vul het rondje dat van toepassing is)

toestemming voor het beschikbaar stellen van de prestatiescores en vragenlijstgegevens

Handtekening:

.....

Vriendelijke groeten van het Team van deschool.

Het onderzoeksdesign

Het is belangrijk om het zelfstandig lezen ook te onderzoeken zodat het evidenced based kan worden.

Het algemene uitgangspunt is dat het geleidelijk vanaf groep 6 wordt ingevoerd. Steeds schuift het dan een jaar op.

De tijdstipmomenten zijn als volgt:

T.1 de voorbereiding

Hierbij gaat het om het inlezen door de leerkrachten van de deelnemende scholen en het nemen van een beslissing

om wel of niet mee te doen voor 20 mei.

Daarna volgt er een afspraak met Luc Koning om persoonlijk kennis te maken.

Vervolgens krijgen de ouders een formulier om toestemming te geven. Deze brief (zie bijlage xx) is ook in Word en kunt u eventueel aanpassen. Belangrijk is dat de ouders weten wat het belang van het onderzoek is en dat de scores van hun kind op nummer en niet op naam verwerkt gaan worden.

Dat betekent dat u een kindcode moet maken. Noteer op een goede plek de namen van de kinderen en daarachter hun kindcode. Die bestaat uit drie letters van de schoolnaam en daarachter een volgnummer. Voor basisschool de Wissel is dan Wis-01, Wis-02 en zo verder. Na het

ontvangen van de toestemmingsbriefjes kopieert u ze voor school en u stuurt de exemplaren naar Pravoov, nadat u de naam van het formulier hebt afgeknippt.

T. 2 De nulmeting

De nulmeting wordt gedaan met de kinderen van groep 5. Ze krijgen een tekst en aan hen wordt gevraagd om de tekst te lezen en dan zelf te bedenken wat je met die tekst kunt doen en dat dan vervolgens ook doen.

De leerkracht mag geen enkele hint geven.

Ook worden de toetsgegevens van de kinderen verzameld in een GEB-bestand. Dat is een speciaal voor het onderzoek gemaakt EX-CEL-bestand.

T.3 Nu begint het uitvoeren van de lessenserie zoals is aangegeven op p. xxx. Steeds om de week een les en dat betekent voor groep 6 totaal 20 lessen waarbij de gehele basiskaart wordt gebruikt volgens de handleiding van p. xx-xx.

U maakt gebruik van fictieve verhalende teksten en non-fictieve informatieve teksten. Zorg voor een 50-50% verdeling.

T.4 Half februari wordt er weer een tekst aan de kinderen aangeboden en wordt er weer gevraagd te bedenken en wat ze met de tekst kunnen doen.

Bovendien worden ook weer de scores van de toets begrijpend lezen verzameld. Steeds stuurt u alles naar Pravoov:

-de scores van begrijpend lezen in

		onderzoeksopzet	
kalen-derjaar	groepsaan-duiding	Inhoud	
2024	n.v.t.	T1 Voorbereiden	
	Groep 5	T2 Nulmeting juni 2024	
	Groep 6	T3 Aug/sept start lessenserie	Volledige basiskaart
2025		T4 Februari test begrijpend lezen Toets zelfstandig lezen	
		T5 Vervolg lessenserie	Volledige basiskaart
		T6 juni test begrijpend lezen toets zelfstandig lezen Vragenlijst leerling/leerkracht	
	Groep 7	T7 Aug/sept start lessenserie	Minimale basiskaart
2026		T8 Februari test begrijpend lezen Toets zelfstandig lezen	
		T9 Start lessenserie	Leeg blad
		T10 juni test begrijpend lezen toets zelfstandig lezen Vragenlijst leerling/leerkracht	
	Groep 8	T11 Aug/sept start lessenserie	Leeg blad
2027		T12 Februari test begrijpend lezen toets zelfstandig lezen	
		T13 Start lessenserie	Leeg blad
		T14 juni test begrijpend lezen toets zelfstandig lezen Vragenlijst leerling/leerkracht	

Denk aan het per les invullen van het lesblad (bijlage 4)

het GEB-bestand

-de formulieren met observaties van de leerkrachten (lesblad bijlage 4)

-de 10 basiskaarten per kind

-het toetsblad in het kader van de toets Naar zelfstandig lezen.

Doormiddel van een herinneringsmail herinneren we u aan wat u op moet sturen.

T5 is als T.3

T6 is als T4

Maar nu krijgen de kinderen ook de opdracht een digitale vragenlijst in te vullen en de leerkrachten ook.

Nu zijn de kinderen in groep 7 aan gekomen

T7 De kinderen krijgen nu eerst 10 lessen met de vereenvoudigde kaart met alleen de drie dingen waar zij aan moet denken en ook uitvoeren.

T.8 zie T.6

T. 9 Nu zijn we op het punt aangekomen dat de kinderen de opdracht krijgen om een test te lezen en op een leesblad de drie dingen doen die ze geleerd hebben zonder hulp van een kaart, namelijk:

-wat valt op

-vragen stellen

-aangeven wat ze wat geleerd en/of beleefd hebben

T.10 Zie T.8

Nu zijn de kinderen in groep 8

T. 11 Nu volgen de lessen in groep 8

Het gaat om het opschrijven van de drie items (wat valt op, welke vragen, wat geleerd of beleefd) op een leegblad, zonder instructie daarover. Het nabespreken van deze lessen blijft ook in groep 8 belangrijk.

T.12 In februari wordt er aan de hand van een toets gekeken of de kinderen het nu kunnen en ook de toets begrijpend lezen van het Cito wordt weer afgenomen.

T.13 Nu volgen de laatste 10 lessen.

T.14 Tenslotte worden er nog een toets zelfstandig lezen afgenomen, de toets begrijpend lezen en de vragenlijst voor de leerling en de leerkracht.

Opgelet

De toetsen begrijpend lezen worden door de leerkracht afgenomen en in het GEB worden de toetsscores ingevoerd en daarnaast de vaardigheidsscore.

Ook neemt de leerkracht de toets Naar zelfstandig lezen af, maar die worden door Luc Koning beoordeeld. De vragenlijst gaan digitaal.

Bij ieder T-moment krijgt u een herinneringsmail.

Informatie over de toet Naar zelfstandig lezen

Doel

Het doel van deze toets is in te schatten in welke mate het kind de drie basisverwerkingsvaardigheden toe kan passen

Middel

De school krijgt van Pravo de 7 toetsteksten
Nulmeting: non fictietekst

M6 fictietekst

E6 non- fictietekst

M7 fictietekst

E7 non- fictietekst

M8 fictietekst

E8 non- fictietekst

Beoordeling

De scoreformulieren Bijlage 1, 2 of 3 worden naar Pravo gestuurd en daar worden ze geanalyseerd en daarna weer teruggestuurd.

Deze les is er aandacht voor: Samenvatting maken Terugvertellen Bepalen hoofdpersoon, Verwijswoorden De opbouw van de tekst Visualiseren en lezen tussen de regels door Luisteren naar de leerkracht die het denken voordoet Precies lezen (close reading) van zinnen, een deel van de tekst Kennisportfolio bijhouden Ook:

Deze les is er aandacht voor

In de basiskaart kan ook worden aangegeven welke aanvullende tekstverwerkingsactiviteiten u uit kunt voeren. In het nu volgend worden enkelen van die vaardigheden in het kort behandeld.

1. Samenvatting maken

Hoewel sommigen niet veel waarde hechten aan het maken van samenvattingen, het toch heel belangrijk omdat je daarmee toch aan kunt geven waar een tekst overgaat.

Leg de kinderen uit dat het bij de samenvatting gaat om het in het kort weergegeven van waar de tekst over gaat. Dat moet beknopt gebeuren. Daarom moeten er alleen de belangrijkste dingen in staan. Kinderen leren met het maken van een samenvatting ook om hoofd- van bijzaken te onderscheiden. Ook bij het zelfstandig lezen en dan bij het aangeven wat je geleerd hebt gaat het om die hoofdzaken. Dat kan geoefend worden door het maken van een samenvatting. Ook bij het praten over een tekst is het belangrijk om er geen bijzaken bij te halen, maar bij het onderwerp te blijven. Bij kinderen in groep 6 laat u de omvang van de samenvatting vrij, maar in de hoger groepen kunt u aangeven dat er maar maximaal 5 zinnen gebruikt mogen worden.

Om te leren hoe je een samenvatting maakt zijn er twee mogelijkheden:

1. De leerkracht doet het voor: u leest de tekst en u laat op het digibord zien dat u bepaalde dingen onderstreept hebt die u belangrijk vindt. U vertelt ook wat belangrijk is en waarom. Op die manier ziet een kind wat hoofd- en bijzaken zijn en u legt uit dat het bij de samenvatting alleen gaat om de hoofdzaken. Laat in uw tekst zien hoe u dat doet en vertel wat u erbij denkt.
2. U leert de kinderen om per alinea het belangrijkste woord te noteren en aan de hand van die woorden kan de samenvatting worden geschreven.
3. U kijkt of er ook een indeling in de tekst zit zoals een inleiding, een kern en een slot. Die kunnen dienen als kapstok om de samenvatting te maken.

2. Terugvertellen

Naast het aangeven van een hoofdpersoon is ook het terug kunnen vertellen van de inhoud van de tekst een minimale eis m.b.t. de tekstverwerking. Kinderen die de basisschool verlaten zouden minimaal in staat moeten zijn om de tekst samenvattend terug te vertellen.

Werkwijze: u kunt het terugvertellen aanleren door gebruik te maken van deze twee technieken: nl.:

- het voorstellend lezen zoals weergegeven bij punt xxx.

- het bepalen van de kernwoorden.

Het is belangrijk om dit een aantal keren voor te doen waarbij u duidelijk laat zien dat u zich iedere keer probeert visueel voor te stellen wat er per alinea is gebeurd en dat u ook de kernwoorden onderstreept. Daarna laat u zien dat u uit uw hoofd de inhoud na kunt vertellen. Hier mag dus geen gebruik gemaakt worden van een lijstje met kernwoorden.

3. Bepalen hoofdpersoon

Een minimale vereiste m.b.t. de tekstverwerking is dat een kind een hoofdpersoon of hoofdpersonen aan kan geven.

Werkwijze: in kindertermen gaat het bij de hoofdpersoon over wie het vaakst voorkomt of het meest wordt genoemd. Behandel zo dan ook een tekst. Ga met een kind een tekst lezen geef vooraf aan dat het er om gaat te bekijken wie de hoofdpersoon is. Leg dan ook uit dat dat de persoon (of het dier) is dat het vaakste wordt genoemd.

Het kan ook om meerdere personen of dieren gaan. Zeg tijdens het lezen dan ook steeds; *“Kijk nu gaat het weer over”* Doe het eerst enkele malen voor en geef op den duur het kind een tekst om de hoofdpersoon te laten bepalen. Tijdens het lezen kunt u dan ook al de vraag stellen; *“Heb je al een idee wie de hoofdpersoon is?”*

Bij de taalbegeleiding is het belangrijk om toch minimaal vijf sessies aan een bepaald doel te werken en niet allerlei taalinhouden tegelijkertijd te oefenen.

4. Verwijswoorden

Zinnen hebben een onderling verband. Steeds zijn er woorden die verwijzen naar het voorafgaande. Kinderen met leesproblemen raken vaak het verloop van de tekst kwijt omdat ze niet weten waar de verwijswoorden naar verwijzen. Wie is hij, wat is dat, waar is daar?

Werkwijze: neem een tekst en onderstreep de verwijswoorden en trek een pijl naar die woorden waarnaar wordt verwezen. Laat op die manier de functie van de verwijswoorden zien. Behandel zo minimaal 5 teksten. Daarna kunt u de verwijswoorden onderstrepen en moet het kind aangeven waar die woorden naar verwijzen. Als moeilijkste en laatste stap kunt u kinderen nog leren om zelf de verwijswoorden aan te geven door van ieder woord in een zin te bepalen of het verwijst naar iets dat daarvoor aan de orde is geweest of naar iets dat inhoudelijk tussen de regels door te lezen

is. Bij de leesbegeleiding is het belangrijk om toch minimaal vijf sessies aan een bepaald doel te werken en niet allerlei taalinhouden tegelijkertijd te oefenen.

5. De opbouw van de tekst

Het denken in termen van de driedelige structuur van een tekst komt spontaan bij weinig kinderen voor en moet dus aangeleerd worden.

Werkwijze: neem een tekst die ook een duidelijke indeling heeft in drie delen. In de Lees de tekst en laat het kind zien dat er sprake kan zijn van een korte inleiding waarin je vaak leest over wie het gaat of waar het verhaal zich afspeelt of een duidelijke gebeurtenis die als vertrekpunt is gekozen. Daarna volgt de kern met een verwickeling of een afhandeling en ten-slotte is er een kort afsluitend stukje. Zet ook strepen in een tekst om die drie delen te visualiseren. Behandel zo diverse teksten om de driedeling aan te geven en laat daarna het kind een tekst lezen en met strepen de driedeling aangeven.

6. Visualiseren en tussen regels door lezen

Het is mogelijk om een visuele voorstelling te maken van een gehele tekst. Zie techniek 4. Een wat kleinere inhoud is de visualisatie van een zin. Dat visualiseren van zinnen is aan het begin van de begeleiding aan te bevelen omdat een zin een kleinere eenheid is en wat makkelijker is dan een hele alinea. Visualisering en leggen een basis voor tekstverwerkings-activiteiten. Die basis moet aanwezig zijn, anders is het voor veel kinderen moeilijk om activiteiten uit te voeren zoals vragen beantwoorden, terugvertellen, denkvragen beantwoorden etc.

Werkwijze: neem een zin uit een tekst die u aan het lezen bent en vertel wat u voor u ziet bij het lezen van die zin. Doe dat regelmatig voor en leg het kind uit dat het dingen mag zien die niet zo precies gedrukt zijn, maar die er wel bijhoren. Als het kind door het voorlezen van u een idee heeft van het visualiseren kunt u het kind het ook laten doen. Eerst door het kind vragen te stellen en op den duur helemaal vrij en vanuit het kind. Bespreek wel steeds of het kan wat het kind voor zich ziet omdat visualiseren toch ook een aspect van taalontwikkeling in zich heeft.

7. Luisteren naar de leerkracht die het denken voordeelt; modeling (*Engelse uitspraak*)

Het is belangrijk om kinderen met leesbegripsproblemen hardop voor te doen hoe u een tekst verwerkt.

In het onderstaande wordt dat modeling voorgedaan aan de hand van leeskaart 4 uit de DMT-map, de tekst die in de kolom rechts volgt. Cursief staat wat u leest en rechtop staat wat u hardop denkt.

kijk die tim

Ik denk dat het verhaal over een jongen gaat

daar gaat tim met een vis

Tim is niet hier, maar daar. Het is geen kleine jongen anders zou hij niet met een vis lopen.

de vis is niet in een net

Waar zou de vis dan inzitten, in een tas? Misschien houdt hij hem wel gewoon vast.

maar hij zit nog aan een lijn

Wat raar, meestal haalt de visser de vis van het haakje.

Zou Tim de vis niet van het haakje kunnen krijgen?

Zie je de vis en ook de tas.

Dus Tim heeft een lijn en een vis en een tas. Als ik mijn ogen dicht doe zie ik hem wel lopen.

In de tas zat aas.

Aas is bijvoorbeeld brood dat je aan het haakje doet om de vis mee te lokken. Bij aas kan het ook om wormen gaan. Het aas zit niet meer in de tas.

dat was voor de vis

maar dat is nu op

Dat dacht ik al.

Er is nu geen aas meer

Dan kan hij ook niet meer vissen

Tim gaat al om vier uur naar huis

Als hij na schooltijd is gaan vissen, heeft hij maar even gevestigd. Misschien had hij wel snel beet.

Daar eet hij de vis op.

Thuis eet hij de vis op. Dat zal wel niet zomaar gaan. Zijn moeder zal de vis wel schoon moeten maken en bakken.

ik eet geen vis

Met ik wordt de verteller bedoeld. Ik eet geen vis, omdat ik het niet lekker vindt.

Bij deze modeling zijn er verschillende de mogelijkheden:

1. Lees de tekst een keert gewoon voor zonder het hardop denken. Het kind kijkt/leest mee en is dan georiënteerd op het verhaal.
2. U leest de tekst met modeling voor.
3. U laat het kind de tekst nog een keer voorlezen.

Er is ook een opbouw waarbij u het kind leert om hardop te denken tijdens het lezen.

1. U voert de modeling uit bij een tekst
2. U laat het kind een tekst lezen en steeds laat u het even stoppen en stelt u het gerichte vragen over wat het gelezen heeft
3. U laat het kind lezen en u vraagt steeds even te vertellen waar het over ging.

Modeling door de medeleerling

Een klasgenoot kan ook modellen (Engels uitspreken) voor het kind. Dat gebeurt als het kind samen met een ander kind zijn werk nakijkt. Kinderen denken dan

hardop samen.

Het uitwisselen van meningen met een groepsgenoot kan het kind ook helpen bij het leren denken. Die klasgenoot moet uitleggen waarom het voor een bepaald antwoord heeft gekozen. Dat expliciete denken hebben kinderen met tekstverwerkingsproblemen nodig. Bekijk welke rol groepsgenoten kunnen spelen bij het nakijken/bespreken van de oefeningen

8. Precies lezen van zinnen of een delen van de teksten/close reading

Waar gaat het bij close reading nou echt om?

- Het korte antwoord: Dat is het afleiden van de woordbetekenis vanuit de context van de tekst
- Het probleem: nu wordt teveel het begrip woordenschat gehanteerd en te weinig gedaan aan de ontwikkeling van het achterhalen van de woordbetekenis vanuit de tekst.

Close reading komt in allerlei vormen voor, namelijk in de vorm van herhaald lezen van de tekst, voorgestelde vragen, maar lang niet altijd wordt de essentie van close reading uitgewerkt. De belangrijkste vaardigheid van close reading is het vinden van de woordbetekenissen. Dat is heel wat anders dan woordkennis of woordenschat. Bij woordenschat gaat het om de algemene geldende betekenis van een woord. Een fietspomp is zo'n algemeen geldend woord. Bij het begrijpend lezen gaat het niet altijd om de algemene betekenis van een woord, maar om de betekenis die een woord krijgt vanuit de context. Zie voor een voorbeeld rechtsboven.

Aanbevelingen

Het bespreken van de woordbetekenissen vraagt veel van de kinderen en kan ook niet met een hele tekst gedaan worden. Toch is het belangrijk om regelmatig enkele zinnen te kiezen en de betekenis van de woorden van een zin af te leiden uit de tekst zoals dat op de vorige pagina is gedaan. Op den duur zijn er kinderen die dat zelfstandig kunnen doen in tweetallen of alleen.

9. Kennisportfolio bijhouden

Vooraf bij informatieve teksten is het belangrijk dat kinderen vastleggen wat ze moeten onthouden. Zie daarover bovenaan pagina 5. Daar wordt het kennisportfolio uitgelegd. Bepaal wat er in het portfolio geschreven moet worden en stimuleer de kinderen op den duur om zelf te bepalen wat ze willen noteren. Belangrijk is de

Woordbetekenis

We zagen de gebouwen van de stad in de verte.

We: kinderen moet aan kunnen geven wat **we** kan betekenen, namelijk dat de schrijver van deze zin ook tot **we** behoort. Het kan ook gaan over iemand die zich meldt bij de schrijver en dan vertelt dat **we** de gebouwen van de stad in de verte zagen. Tenslotte kan de vraag gesteld worden: Hoeveel personen er tot **we** behoren/behoorden. Voor al die vragen kan de lezer in de tekst zoeken naar de invulling van **we**.

Zagen: de lezer moet uit de inhoud van de tekst kunnen halen dat het niet om het zagen van hout gaat, maar om de verleden tijd van zien. Omdat het de verleden tijd van zien is, kan de vraag gesteld worden hoe lang dat geleden is.

kennis en beleefde ervaringen regelmatig te herhalen. Dat kunt u doen door kinderen in tweetallen aan elkaar delen van hun portfolio voor te lezen en er indien nodig samen over te praten.

10. Ook

U kunt ook nog andere technieken en werkwijzen de les toepassen of uitvoeren. Die komen ook aan de orde in Handreiking 3: De orthodidactiek van het begrijpend lezen. Er is nog weinig orthodidactiek beschikbaar ten dienste van kinderen met problemen bij het ontwikkelen van tekstbegrip.

